

РОЛЬ СТАБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У ЗМІЦНЕННІ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПОСТТРАНСФОРМАЦІЙНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто сутність стабілізаційної політики держави та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни. Визначено роль стабілізаційної політики у зміцненні соціальної безпеки держави. З метою виходу економіки України з фінансово-економічної кризи запропоновано здійснення стабілізаційної політики методом магічного чотирикутника Парето.

Ключові слова: макроекономічна рівновага, соціальна безпека, стабілізаційна політика, соціально-економічний розвиток, чотирикутник Парето.

Постановка проблеми. Сучасні посттрансформаційні та інтеграційні процеси, які відбуваються в економіці України, вимагають від неї побудови надійної фінансово-економічної основи для забезпечення належного рівня життя населення, високого рівня зайнятості та соціальної захищеності. Недосконалі реформи та трансформаційні зрушення, які досі здійснювалися в економіці України, глибокі соціальні деформації обумовили виникнення широкомасштабних проблем, основними з яких є: майнове розшарування, соціальна нерівність та бідність, безробіття населення, соціальна напруженість у суспільстві, його криміналізація та маргіналізація. Проблеми після кризового розвитку економіки і суспільства актуалізують проблему макроекономічної стабільності та ролі стабілізаційної політики у її забезпеченні.

Стан дослідження. Дослідженню проблем соціалізації економіки та соціального захисту населення, розробленню ефективної соціальної та стабілізаційної політики присвятили свої праці провідні науковці-економісти нашої країни. Вагомий внесок у висвітлення цієї проблеми зробили О. Батура, Г. Башнянин, О. Беляєв, З. Варналій, Т. Васильців, М. Вожняк, В. Геєць, Я. Гончарук, Л. Гринів, М. Діба, Я. Жаліло, О. Ляш, В. Кириленко, С. Кіреєв, М. Кічурчак, Е. Лібанова, Є. Панченко, А. Савченко, В. Савчук, В. Сікора, М. Флейчук, Л. Яремко та інші. Проте на сучасному етапі недостатньо висвітлені аспекти соціально-економічного розвитку України в контексті забезпечення її економічної безпеки методами здійснення стабілізаційної політики.

Метою статті є визначення, систематизація та узагальнення проблем трансформації економіки України та обґрунтування доцільності здійснення стабілізаційної політики з метою подолання негативних

процесів трансформаційної перебудови та зміцнення соціальної безпеки держави.

Виклад основних положень. На сучасному етапі ринкової трансформації економіки України низький рівень її соціально-економічного розвитку та економічної безпеки у соціальній сфері спричинений неефективністю та недосконалістю валютної, бюджетно-податкової, фінансово-кредитної, соціальної, зовнішньоекономічної та регуляторної політики. Надмірний рівень тінізації економіки й криміналізації суспільства, низька купівельна спроможність громадян та недосконалість механізму надання пільг незахищеним (малозабезпеченим) верствам населення та неадресність соціальних виплат провокують зростання бідності та безробіття населення, призводять до підвищення рівня смертності, до поширення соціальних хвороб (алкоголізму, тютюнопаління та наркоманії), а відтак порушують економічну та соціальну рівновагу у суспільстві, знижуючи рівень життя населення та його соціальну захищеність.

Аналіз основних показників соціально-економічного розвитку України (таблиця) переконливо підтверджує проблеми макроекономічної стабільності, соціального напруження у суспільстві, засвідчує залежність України від розвинутих країн. Варто відмітити, що серед усіх аналізованих показників стійку позитивну динаміку можна простежити щодо індексу людського розвитку, значення якого в Україні за період із 1990 до 2012 рр. зросло з 0,714 до 0,740 або на 4% (в середньому приблизно на 0,2% за рік) [8], що свідчить про підвищення рівня людського розвитку в країні.

Таблиця

Окремі показники соціально-економічного розвитку України у 2008–2012 рр.

№ з/п	Показники	Граничне значення	Фактичний стан в Україні					Соціально-економічне значення
			2008	2009	2010	2011	2012	
1.	Коефіцієнт Джині (відношення 10% найбагатших до 10% найбідніших)	не > 8 разів	0,259	0,257	0,249	0,243	0,233	Соціальне напруження
2.	Рівень бідності	не < 25%	27	26	24,1	24,3	25,5	Деградація населення

Продовження таблиці								
3.	Рівень безробіття	не > 10%	6,4	8,8	8,1	7,9	8,1	Зубожіння населення
4.	ІПР (за даними ПРООН)	0,800	0,792	0,796	0,710	0,729	0,740	Рівень людського розвитку
5.	Обсяг видатків Зведеного бюджету на освіту, % до ВВП	не < 8,3%	6,4	7,3	7,4	6,6	7,4	Деінтелектуалізація нації
6.	Обсяг видатків Зведеного бюджету на охорону здоров'я, % до ВВП	не < 4%	3,5	4,0	4,1	3,7	4,0*	Підвищення рівня смертності

* Прогнозний показник Держкомстату України та Міністерства фінансів України.

Складено за: [1–7].

Як не прикро, але це суттєво не впливає на важку ситуацію у соціальній сфері, яка хронічно недофінансовується, та загрожує державі підвищенням рівня смертності та деінтелектуалізацією нації.

Динаміка видатків Зведеного бюджету на соціальні заходи (рис. 1) є висхідною та відображає позитивні зміни в державі, проте не це призводить до підвищення рівня та якості життя населення, оскільки існують такі об'єктивні фактори, як інфляція та безробіття, що знижують купівельну спроможність населення та не дозволяють зменшити соціальну нерівність між громадянами.

На цьому етапі пріоритетні завдання держави полягають у раціоналізації соціальних видатків бюджету шляхом забезпечення ефективності функціонування організацій соціальної сфери та цільового характеру надання соціальної допомоги [10, с. 48], перегляді адресності надання соціальних пілг та у максимально ефективному використанні соціальних видатків держави завдяки організаційній модернізації та посиленні цільового спрямування видатків.

Варто зазначити, що нині політика держави спрямована на поступове підвищення обсягів фінансування соціальної сфери, про що свідчить стрімке зростання видатків на соціальні заходи із 74 млрд грн у 2008 р. до 269,9 млрд грн у 2012 р. (рис. 1), проте для зменшення соціальної напруженості та з метою подолання і попередження негативних процесів у суспільстві необхідно негайно розробити дієву стабілізаційну політику, яка дозволить переглянути принципи системи

адресної допомоги, дасть змогу підвищити рівень життя населення шляхом підвищення ефективності виробництва на базі науково-технічного прогресу, повної зайнятості населення, стабільності цін, досягнення збалансованості у зовнішньоекономічних зв'язках, виявиться у стабільному курсі національної валюти та ефективності міжнародних фінансових операцій.

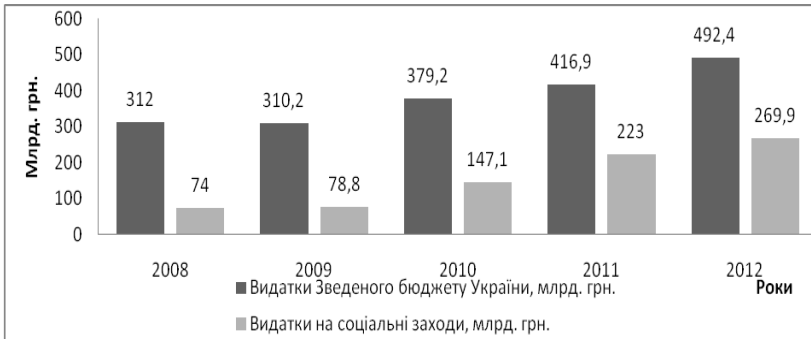

Рис. 1. Динаміка видатків Зведеного бюджету України у 2008–2012 рр.

Складено за: [9].

Сьогодні в Україні здійснюється стабілізаційна політика у сфері забезпечення соціальної безпеки України за допомогою фіскальної або бюджетно-податкової політики, визначені основні її напрями (рис. 2). Уряд вживає заходів задля зниження рівня інфляції та безробіття, проте подолати ці явища досі не вдалося, а також формує довготермінову стратегію соціально-економічних реформ на основі модернізації соціальної політики.

Забезпечення соціальної безпеки України можна здійснювати за двома напрямками: фінансовим та соціальним. Фінансовий напрям стабілізаційної політики полягає у досягненні макроекономічної стабільності та зовнішньоекономічної рівноваги, зниженні рівня тіньової економіки, а соціальний – у підвищенні рівня соціальних гарантій, рівня та якості життя населення.

Отже, пріоритетним напрямом державної політики у соціальній сфері є забезпечення високого рівня добробуту, який досягається методами стабілізаційної політики.

На сучасному етапі досить актуальним у дослідженні проблем підвищення рівня життя населення виявляється підхід відомого італій-

ського економіста та соціолога Вільфредо Парето, який сформулював означення максимуму добробуту суспільства так званий оптимум Парето, або ж, як його називають, магічний чотирикутник Парето. Відповідно до його теорії добробут суспільства досягає максимуму тоді, коли розподіл ресурсів стає оптимальним, а довільна зміна цього розподілу погіршує добробут, принаймні, одного суб'єкта економічної системи. Рух до оптимуму можливий лише за такого розподілу ресурсів, коли збільшується добробут однієї людини, не наносячи збитки іншій.

Рис. 2. Напрями стабілізаційної політики

Авторська розробка.

Забезпечення належного рівня життя населення у соціально-орієнтованому демократичному суспільстві зазвичай покладається на державу, яка за допомогою фіскальної та монетарної політики впливає на характер змін, що відбуваються. Проте в умовах надзвичайно жорсткої економічної кризи не вирішеною залишається проблема мобілізації державою до бюджету коштів для виконання функцій і зобов'язань. Основними причинами цього є: 1) безперервний процес втрати одних джерел фінансових надходжень до бюджету і пошук інших; 2) неефективна політика стабілізації національної грошової одиниці та залежність політики Національного банку від урядових колізій; 3) низька фінансова й управлінська дисципліна; 4) тінізація економіки; 5) неефективність здійснення окремих видів видатків, марнотратство, факти розкрадання державних коштів; 6) маніпулювання у сфері грошово-

кредитних відносин політичними групами [11], що розбалансовує сукупний попит і пропозицію та сприяє розвитку макроекономічної рівноваги.

Варто зазначити, що загальна ринкова рівновага досягається за умови збалансованості окремих взаємозалежних ринків як складових соціально-економічної системи країни, а соціально-економічна рівновага – це такий стан країни, за якого економічний розвиток підпорядкований досягненню стратегічних соціальних цілей суспільства: високого рівня добробуту за розумної його диференціації по дохідних групах населення, зберігання і поліпшення екологічних умов життя, доступності культури, освіти, медичного обслуговування та ін.

У разі досягнення стратегічних соціальних цілей економічна система потребує власної рівноваги і внутрішньої сталості, які досягаються тоді, коли обмежені ресурси використовуються повністю і ефективно, а їх розподіл за сферами і галузями економіки відповідає досягненню як стратегічних, так і тактичних соціально-економічних цілей країни [12].

Досягнення макроекономічної рівноваги у країні стає можливим у випадку ефективного здійснення стабілізаційної політики методом магічного чотирикутника Парето, сутність якого полягає у відповідальності держави за помірне і стабільне економічне зростання ВВП (3–4%); високий рівень зайнятості (рівень безробіття – 3–7%); стабільність цін та грошового обігу (1% у рік); зовнішньоекономічну рівновагу (позитивне сальдо). У разі досягнення країною цих показників можна говорити про загальноекономічну рівновагу держави. Ми вважаємо за доцільне простежити динаміку вищезазначених показників за останні 7 років (рис. 3).

Відповідно до результатів проведеного дослідження у період із 2005 до 2011 рр. в Україні відсутня макроекономічна рівновага, не спостерігається чітка тенденція до економічного зростання та не виконується принцип Парето. Індекс споживчих цін у 2005 р. становив 113,5% порівняно з попереднім роком, у 2006 р. знизився на 4,4 п.п. до 109,1%, проте з 2007 р. відбувається різке зростання інфляції до 125,2% у 2008 р., після чого спостерігаємо поступове зниження цього показника до 108,0% у 2011 р. ВВП в Україні з 2005 р. поступово зростав на 4,6% у 2006 р. та 0,6% у 2007 р. і з 102,7% до 107,9%, проте з 2008 р. спостерігається його різке падіння до 102,3% та 85,2% у 2009 р. 2010–2011 рр. знову очевидна позитивна динаміка щодо цього показника (104,1% та 105,2%).

Економічна стабільність за цей період не спостерігається, оскільки ріст ВВП не досягає рівня 3–4% за рік.

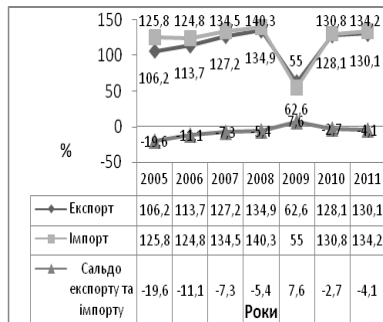
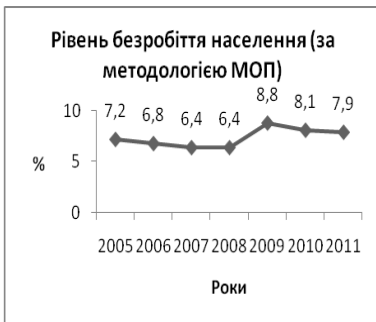

Рис. 3. Чотирикутник Парето

Складено за: [3; 13–16].

Аналіз ситуації на ринку праці України також не засвідчує позитивної динаміки. З 2005 до 2008 рр. рівень безробіття повільними темпами скорочувався на 0,4–0,2 п.п. щороку, але під впливом світової фінансової кризи у 2009 р. значення цього показника різко зросло до 8,8%, у 2010 році спостерігалось зниження на 0,7 п.п., до 8,1% та до 7,9% у 2011 р., проте за підсумками 2012 р. відповідно до Моніторингу розвитку соціальної сфери [17] рівень безробіття збільшився на 0,2 п.п. і налізвся до рівня 2010 р. (8,1%).

Проте згідно з даними Державного комітету статистики порівняно з країнами Європейського Союзу, де рівень безробіття 2011 р. становив 9,7% [18], що в середньому є максимально наближеним, але не перевищує 10%, рівень безробіття в Україні був нижчим, а саме 7,9%.

Ми вважаємо, що такий показник є недостатньо обґрунтованим і фактично в Україні рівень безробіття значно вищий, оскільки в краї-

ні дійсно важка ситуація на ринку праці і більшість населення не реєструється на біржі праці та перебуває за кордоном (за неофіційними оцінками 3,0–3,5 млн осіб, за даними Світового банку – 6,6 млн осіб) [19].

Четвертою компонентою чотирикутника Парето є зовнішньоекономічна рівновага. Проведений аналіз тенденцій експорту та імпортів в Україні за останні роки свідчить про перевагу імпорту над експортом (рис. 3).

Як бачимо, за період 2005–2008 рр. відбулося поступове зростання як експорту товарів та послуг, так і їх імпорту. Сальдо експорту та імпорту за цей період мало від’ємне значення. 2009 року спостерігалось різке падіння обсягу експорту до 62,6% порівняно з 2008 р.

Водночас аналогічна тенденція простежувалася і щодо імпорту товарів і послуг – 55% порівняно з 2008 р. 2010 р. ці показники повернулися до рівня 2008 р. та незначне збільшення спостерігалось у 2011 р. 2012 р. знову зафіксовано зменшення обсягів як експорту (на 29,8%), так й імпорту (на 31,3%).

Варто зазначити, що відсотковий аналіз зовнішньоторговельного балансу недостатньо відображає реальну картину зовнішньоторговельних відносин. Якщо проаналізувати обсяги експорту та імпорту у грошовому вираженні, то можна зробити висновок, що впродовж 2006–2012 рр. в Україні зовнішньоторговельне сальдо мало від’ємний характер і простежувалася значна перевага імпорту над експортом (рис. 4).

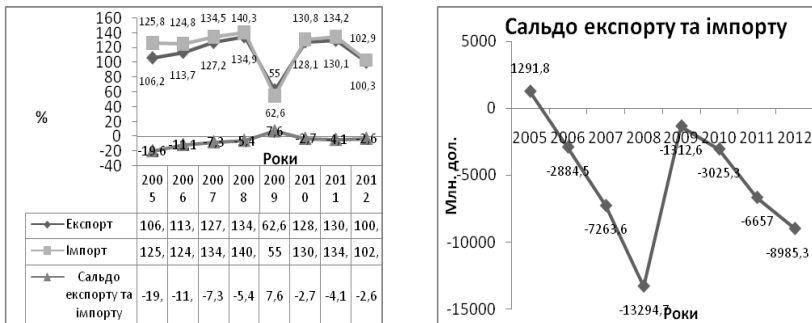

Рис. 4. Динаміка зовнішньоторговельного балансу України у 2005–2012 рр.

Складено за: [3; 13–16].

З рисунка видно, що позитивне сальдо торговельних операцій спостерігалось лише у 2005 р. (+1291,8 млн дол.). Із 2006 р. розрив між експортом та імпортом має від'ємний характер та різко збільшується і до 2008 р. досягнув позначки у -13294,7 млн дол. 2009 р. спостерігається покращення ситуації, оскільки під впливом світової фінансової кризи обсяги виробництва країн-імпортерів значно знизилися і ввезення товарів на Україну зменшилося. Із 2010 р. знову спостерігається поступове збільшення імпорту та його переваги над експортом, що пояснюється прямо пропорційними змінами в обсягах експорту та імпорту.

Висновки. З метою покращання сальдо зовнішньої торгівлі Урядом послідовно реалізується план заходів, який передбачає стимулювання зростання експортного потенціалу, скасування обмежень у зовнішній торгівлі, захист інтересів національних виробників на зовнішніх ринках, залучення інвестицій для створення інноваційної продукції, розширення виробництва товарів, що імпортуються і можуть вироблятися вітчизняними підприємствами. Проте таких дій недостатньо.

На нашу думку, потрібні радикальні зміни в економіці країни. Попри ризики глобальної депресії необхідно спрямувати зусилля на детинізацію економіки та зайнятості населення, легалізацію підприємництва, розвиток промисловості та аграрного сектора економіки, зниження рівня корумпованості суспільства, що призведе до підвищення обсягів надходжень до бюджету, а відтак і росту ВВП, зниження рівня інфляції та безробіття, а також підвищення рівня зайнятості.

Нині в Україні уже зроблено перші кроки на шляху до підвищення рівня та якості життя населення, розроблено окремі програми соціальної підтримки населення, проте, на жаль, відсутній досконалий механізм моніторингу ситуації у соціальній сфері, що є надзвичайно необхідним, оскільки трансформація постсоціалістичної економіки і досі не завершена. Структурна перебудова та реформування економіки України у 1990-х рр. породили різке майнове розшарування населення, знищення середнього класу та зосередження суспільних благ в руках невеликої кількості людей, так званих олігархів. В умовах несправедливого розподілу капіталу, за наднизького ВВП на одну людину більшість населення було доведено до зубожіння.

Основні показники соціально-економічного розвитку засвідчують недостатній рівень ефективності проведених реформ і відсутність системності їх організації та вимагають орієнтації на європейський вектор ринкового господарювання.

За таких умов необхідним виявляється забезпечення макро-економічної стабільності в державі, що можна досягнути методом удосконалення соціальної та запровадження дієвої стабілізаційної політики.

1. Соціально-економічне становище домогосподарств України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Інформація про стан виконання Зведеного і Державного бюджетів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77440.

3. Україна у цифрах у 2011 році: статистичний збірник / за ред. О. Г. Осауленка. – К., 2012. – 251 с.

4. Ринок праці України у 2011 році: аналітично-статистичний збірник. К., 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.

5. Статистичний щорічник України за 2010 рік: збірник / за ред. О. Г. Осауленка; відповідальний за випуск Н. П. Павленко. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с.

6. Офіційна веб-сторінка Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

7. Україна у цифрах у 2012 році: статистичний збірник / за ред. О. Г. Осауленка. – К., 2013. – 249 с.

8. Доповідь про людський розвиток ПРООН 2013 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.undp.org.ua/ua/media/1-undp-news/1557-ukraine-ranks-78th-among-186-countries-says-2013-human-development-report>.

9. Річний звіт Національного банку України за 2008–2012 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/doccatalog/list?currDir=36453>.

10. Жаліло Я. А. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації / Я. А. Жаліло. – К.: НІСД, 2011. – 66 с.

11. Круш П. В. – Гроші та кредит / П. В. Круш. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://b-ko.com/book_11.html.

12. Небава М. І. Макроекономічна рівновага в моделі сукупного попиту і сукупної пропозиції. Стабілізаційна політика / М. І. Небава. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://posibnyku.vntu.edu.ua/makro_ek/43.htm.

13. Зовнішня торгівля України: статистичний збірник. – К., 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

14. Національні рахунки України за 2011 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

15. Зовнішня торгівля України: статистичний збірник. – К., 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

16. Зовнішня торгівля України: статистичний збірник. – К., 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

17. Моніторинг ситуації у соціальній сфері в Україні за лютий 2013 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cpsr.org.ua/index.php?>

option=com_content&view=article&id=278:-2013-&catid=17:2010-06-10-20-44-31&Itemid=24.

18. Аналітична записка Державної служби зайнятості за січень-вересень 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.

19. Офіційна веб-сторінка Світового банку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>.

Виничук М. В. Роль стабілізаційної політики государства в укрєпленні соціальної безпеки на посттрансформаційному етапі розвитку економіки.

Рассмотрена сущность стабилизационной политики государства и ее влияние на социально-экономическое развитие страны. Определена роль стабилизационной политики в укреплении социальной безопасности государства. С целью выхода экономики Украины из финансово-экономического кризиса, предложено осуществление стабилизационной политики, методом «магического четырехугольника» Парето.

Ключевые слова: макроекономическое равновесие, социальная безопасность, стабилизационная политика, социально-экономическое развитие, «четырёхугольник Парето».

Vinichuk M. V. Role of state stabilization policy in strengthening social safety on the post-transformational stage of economic development.

The essence of the state stabilization policy and its impact on the socio-economic development of a country is considered in the article. The role of stabilization policy in strengthening social security of a country is determined. The author suggests the implementation of stabilization policy by Pareto's method of «magic quadrangle» in order to find the way out of the financial and economic crisis for Ukraine.

Key words: macroeconomic equilibrium, social security, stabilization policy, economic and social development, «Pareto quadrangle».

Стаття надійшла 10 жовтня 2013 р.

УДК 336.713

О. В. Горалько

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ІНДИКАТОРІВ ЗМІЦНЕННЯ ЇЇ БЕЗПЕКИ

У статті досліджуються питання щодо особливостей проведення реструктуризації банківської системи України шляхом реорганізації банківських установ (злиття, приєднання, поділу, виділення та перетворення). Визначено характерні особливості складання передавального акта у разі проведення реорганізації шляхом злиття/приєднання, а в разі проведення реорганізації шляхом поділу/виділення – розподільчого балансу.